

ความพร้อมของชุมชนกับการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง จังหวัดอุบลราชธานี*

Community Preparedness and Spatial Development for Eco-tourism in Pha Luang Waterfall Forest Park, Ubon Ratchathani Province

วรกันยา พรหมพล (Worakanya Promphon)**

อัจฉรา วัฒนภิญโญ (Ajchara Wattanapinyo)***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่ในการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง และศึกษาความพร้อมของประชาชนชุมชนบ้านนาเลินในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดำเนินการวิจัยโดยใช้แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แบบสอบถามความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน 80 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ และแบบสอบถามทัศนคติต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนในชุมชนบ้านนาเลิน จำนวน 266 คน โดยใช้วิธีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ร่วมกับการสนทนากลุ่มกับตัวแทนชุมชน จำนวน 8 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับบริบททั่วไปของพื้นที่จากเจ้าที่หน้าบ้านที่วนอุทยานน้ำตกผาหลวง จำนวน 3 คน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิน จำนวน 2 คน วิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยและนำเสนอโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณค่าและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย ได้ 25 คะแนน ด้านศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว 15 คะแนน และด้านการบริหารจัดการ ได้ 23.25 คะแนน ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ระดับมาตรฐานดี สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญได้ โดยมีการจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติสำหรับนักท่องเที่ยว และอนุญาตให้ชุมชนเข้ามาใช้และเก็บทรัพยากรในพื้นที่ได้ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของวนอุทยาน ซึ่งวนอุทยานได้จัดทำแผนติดตามประเมินผลการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติอยู่เสมอ แต่การพัฒนาด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ยังมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

** นักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัติ สาขาวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Graduate student of the Requirement for the Master of Science Program in Environmental Management and Disaster, Geography and Geoinformatics, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University Email: worakanya.pro@gmail.com, 089-4336362

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Associate Professor Dr., Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University

พัฒนาการท่องเที่ยวยังมีน้อย สำหรับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวพบว่า มีความพึงพอใจมากที่สุดในการได้รับความรู้และความบันเทิง รองลงมาคือ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ และพึงพอใจน้อยที่สุดคือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สำหรับผลการวิจัยความพร้อมของชุมชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อนักท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีความหลากหลายสวยงาม และการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวจะทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวมากขึ้น สร้างความเจริญและรายได้แก่ชุมชน ด้านผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชน ชาวบ้านคิดว่าพวกเขาสามารถรับมือได้ แต่ไม่มั่นใจในประเด็นการรับมือและแก้ไขผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติ โดยพวกเขาพร้อมและเต็มใจให้ความร่วมมือทุกขั้นตอน เห็นได้ว่าชาวบ้านพร้อมให้ความร่วมมือที่ดี แต่มุ่งหวังในด้านเศรษฐกิจและจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นหลัก แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวงที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน จึงควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจถึงหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ประชาชนในชุมชนเพื่อเป็นการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : วนอุทยานน้ำตกผาหลวง, ความพร้อมของชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Abstract

This research was conducted to study the spatial development of eco-tourism in Pha Luang Waterfall Forest Park and study the preparedness of the Ban Na Lern community to participate in eco-tourism development. Conducted by using the evaluation of quality standards for natural attractions and the tourist satisfaction questionnaire of 80 tourist samples by accidental sampling and the attitude of people in community questionnaire toward eco-tourism development of the 266 samples by using a sample size calculated according to the Yamane's formula and simple random sampling. Including focus group discussion with the 8 community representatives were selected by using purposive sampling. And interview information about the general context of the area from leader of Pha Luang Waterfall Forest Park of 3 people and officer of Baan Na Lern sub district administrative organization of 2 people. Analyze the data from the research and presented by descriptive statistics.

The results revealed that the evaluation result of quality standard for this natural attraction based on 3 aspects namely the value of natural resources and the risk of being destroyed 25 points, the potential of tourism development 15 points and the management 23.25 points which is at the good level and can be developed to be an essential eco-tourism attraction by providing natural study trail for tourist and allowing the community to use and gather natural resources under the control of the forest park. The forest park also regularly monitors and evaluates changes in natural resources. However, the development of services and facilities for tourism has budget constraints and participation of the community is still low.

In the satisfaction of tourists, it was found that the most satisfaction is education and entertainment, follow with the service of officers and the least satisfaction is the accessibility. The results on community preparedness to be participated in eco-tourism development showed that most villagers have positive attitude to tourists and tourism development due to the variety of natural resources in the area are beautiful and the development can increase number of tourists, create prosperity and income to the community even more. The potential impact on the community, villagers think they can cope but not confident in the issue of coping and resolving the potential impact on natural resources. However, they are ready and willing to participate with every procedure. It indicates that the villagers are ready to participate but focus on economic and the number of tourist. Guidelines for eco-tourism development of Pha Luang Waterfall Forest Park appropriate to the community context therefore, should promote participation in the tourism development of community by creating knowledge and understanding of eco-tourism principles and conservation of natural resources to people in the community for sustainable tourism area development.

Keywords: Pha Luang Waterfall Forest Park, Community Preparedness, Eco-tourism

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งในแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในแหล่งธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้พร้อมกับเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสิ่งมีชีวิต ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ (Lascurain, 1991, quoted in Nawhath Thanvisitthpon, 2015: 104) ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความสำคัญและเป็นแนวทางในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในหลายพื้นที่ เนื่องจากที่ผ่านมาการพัฒนาการท่องเที่ยวมีเป้าหมายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางด้านเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงปัญหาที่จะเกิดกับทรัพยากรในพื้นที่ อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม และอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นคือ ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวรวมทั้งได้รับผลตอบแทนในรูปแบบต่างๆ สร้างความตระหนักถึงคุณค่าและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ให้ยั่งยืน

วนอุทยานน้ำตกผาหลวง ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดงภูโหล่น ในพื้นที่ของชุมชนบ้านนาเลน ตำบลนาเลน อำเภอสว่างเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ประมาณ 22 ตารางกิโลเมตร ภายในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์ และมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญต่อการท่องเที่ยว อาทิ น้ำตกผาหลวง ซึ่งบริเวณหน้าผาและถ้ำของน้ำตกมีหินในหมวดหินภูพาน และหินเสาขัวอายุกว่า 100 ปี นอกจากนี้ภายในพื้นที่มีกลุ่มหินรูปลักษณะแปลกตาที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ และทุ่งดอกหญ้าหลากหลายชนิด เช่น ทิพย์เกสร สร้อยสุวรรณา ดุสิตา และนักท่องเที่ยวสามารถชมทัศนียภาพบริเวณหน้าผาของน้ำตก ซึ่งสามารถมองเห็นหมู่บ้านนาเลนได้โดยรอบ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2558) จากความหลากหลายของทรัพยากรในพื้นที่

ทางส่วนอุทยานแห่งชาติ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 วนอุทยานน้ำตกผาหลวงร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิน และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ร่วมกันส่งเสริมเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ อันจะส่งผลให้ชุมชนเห็นความสำคัญและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มากขึ้น (ปิ่น บุตรี, 2557) จากการที่วนอุทยานน้ำตกผาหลวงได้รับส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง และความพร้อมของชุมชนบ้านนาเลินในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความเหมาะสมต่อพื้นที่และชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่ในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง
2. เพื่อศึกษาความพร้อมของชุมชนบ้านนาเลินในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่วนอุทยานน้ำตกผาหลวง ตำบลนาเลิน อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี เฉพาะส่วนของพื้นที่ที่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวและประชาชนสามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวหรือศึกษาเรียนรู้ได้ โดยครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1.15 ตารางกิโลเมตร

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่วนอุทยานน้ำตกผาหลวง จำนวน 3 คน และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิน จำนวน 2 คน กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน 80 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) และกลุ่มตัวอย่างประชาชนในชุมชนบ้านนาเลิน จำนวน 266 คน ซึ่งได้จากการคำนวณตามสูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane (ธีระวุฒิ เอกะกุล, 2543) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) รวมถึงกลุ่มตัวแทนจากชุมชน จำนวน 8 คน จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (กรมการท่องเที่ยว, 2558) เพื่อประเมินพื้นที่ด้านการมีคุณค่าความสำคัญและความเสี่ยงต่อการถูกทำลายของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ รวมถึงศักยภาพในการพัฒนาและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ และข้อมูลจากแบบสอบถามนักท่องเที่ยว เพื่อนำมาวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการพัฒนาและการจัดการพื้นที่ในด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งใช้แบบสอบถามทัศนคติของประชาชนในชุมชน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับตัวแทนของชุมชน เพื่อทราบถึงทัศนคติต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และความคิดเห็นเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยว ความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาพื้นที่ในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทำการประเมินโดยผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่วนอุทยาน ซึ่งพิจารณาจากองค์ประกอบ 3 ด้านดังตารางที่ 1 (กรมการท่องเที่ยว, 2558)

ตารางที่ 1 องค์ประกอบและคะแนนในการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

องค์ประกอบ	คะแนน
1. คุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย	40
2. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว	25
3. การบริหารจัดการ	35
คะแนนรวม	100

เกณฑ์คะแนนการประเมินระดับมาตรฐาน แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (กรมการท่องเที่ยว, 2558)

ต่ำ	มีคะแนนรวม	50 คะแนนหรือน้อยกว่า
ปานกลาง	มีคะแนนรวม	51 - 60 คะแนน
ดี	มีคะแนนรวม	61 - 70 คะแนน
ดีมาก	มีคะแนนรวม	71 - 80 คะแนน
ดีเยี่ยม	มีคะแนนรวม	80 คะแนนขึ้นไป

ในส่วนของข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว แบ่งออกเป็นข้อมูลทั่วไป และข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการให้บริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัย ด้านการสื่อความหมาย และด้านการได้รับความรู้และความบันเทิง ร่วมกับข้อคิดเห็นเสนอแนะเพิ่มเติม โดยข้อมูลความพึงพอใจเป็นคำถามแบบประเมินค่า 5 ระดับ และมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

1	หมายถึง	พึงพอใจน้อยที่สุด
2	หมายถึง	พึงพอใจน้อย
3	หมายถึง	พึงพอใจปานกลาง
4	หมายถึง	พึงพอใจมาก
5	หมายถึง	พึงพอใจมากที่สุด

กำหนดช่วงชั้นคะแนนของระดับความพึงพอใจ ซึ่งค่าเฉลี่ยช่วงชั้นคะแนนของระดับความพึงพอใจ คือ 0.8 โดยเกณฑ์ระดับความพึงพอใจ แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2536)

1.00 - 1.79	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด
1.80 - 2.59	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจน้อย
2.60 - 3.39	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจปานกลาง
3.40 - 4.19	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจมาก
4.20 - 5.00	หมายถึง	ระดับความพึงพอใจมากที่สุด

หาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อทราบระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในแต่ละด้าน

2) วิเคราะห์ข้อมูลความพร้อมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง โดยนำผลการศึกษาจากข้อมูลแบบสอบถามทัศนคติของประชาชนในชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว ด้านความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วม และด้านผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยแบ่งคำตอบความคิดเห็นออกเป็น 5 คำตอบ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง นำข้อมูลที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย วิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการสนทนากลุ่มกับตัวแทนชุมชน เพื่อสรุปเรื่องความพร้อมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง

3) วิเคราะห์ผลการศึกษาที่ได้ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่วนอุทยาน เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับพื้นที่วนอุทยานและความพร้อมของชุมชน

4) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้หลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า สำหรับการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามร่วมกับการสนทนา และเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลที่มีความหลากหลายด้านช่วงอายุและเพศ ส่วนผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้จากการประเมินโดยผู้วิจัย ร่วมกับผลการประเมินจากเจ้าหน้าที่วนอุทยานน้ำตกผาหลวง

ผลการวิจัย

ปัจจุบันสวนอุทยานแห่งชาติ วนอุทยานน้ำตกผาหลวงได้อนุญาตให้นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมและศึกษาเรียนรู้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวอยู่เสมอ ซึ่งจากการศึกษาการพัฒนาพื้นที่ในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง และความพร้อมของชุมชนบ้านนาเลินในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการวิจัยมีดังนี้

1. การพัฒนาพื้นที่ในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง เป็นข้อมูลที่ได้จากการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1.1 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทำการประเมินเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2561 ผลการประเมินวนอุทยานน้ำตกผาหลวง อยู่ในระดับมาตรฐานดี (63.25 คะแนน) พิจารณาจากองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ คุณค่าของแหล่งธรรมชาติและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) คุณค่าและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย (25 คะแนน) พิจารณาจากคุณค่าทางด้านชีวภาพ คุณค่าทางกายภาพ คุณค่าทางสังคม และความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย พบว่า วนอุทยานน้ำตกผาหลวงมีระบบนิเวศและทรัพยากรที่หลากหลาย และส่วนใหญ่ยังคงสมบูรณ์ แต่เนื่องจากมีขนาดพื้นที่ประมาณ 22 ตารางกิโลเมตร อาจเสี่ยงต่อการถูกทำลาย และโอกาสในการฟื้นตัวของธรรมชาติสู่สภาพเดิมได้น้อยกว่าพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ ในด้านคุณค่าความสวยงามและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวทางกายภาพนั้น อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติภายในพื้นที่สามารถพบได้ในแหล่งท่องเที่ยวบางพื้นที่ของประเทศไทยเช่นกัน ในด้านภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ พบว่า มีไฟป่าเกิดขึ้นประมาณ 1 - 2 ครั้งต่อปี และในส่วนของชุมชนนั้น ชาวบ้านสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์และสามารถเก็บพืชพรรณและของป่าอื่นๆ ได้ ภายใต้การควบคุมดูแลของวนอุทยาน

2) ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว (15 คะแนน) พิจารณาจากศักยภาพในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งธรรมชาติ ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวของวนอุทยานน้ำตกผาหลวงที่มีในปัจจุบันนั้น วนอุทยานได้จัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมและศึกษาเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสามารถเล่นน้ำตกได้ในบางจุด ส่วนการเข้าถึงแหล่งธรรมชาตินั้น นักท่องเที่ยวต้องใช้วิธีเดินเท้าเท่านั้น โดยมีเจ้าหน้าที่นำทางและดูแลรักษาความปลอดภัย ซึ่งเหตุอันตรายจากการท่องเที่ยวหลายๆ ครั้งจึงจะเกิดขึ้นและไม่ร้ายแรงนัก ในด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำประปา ไฟฟ้า และที่พัก ปัจจุบันยังคงสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ แต่การพัฒนาเพิ่มเติมในอนาคตยังมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ ส่วนด้านการสนับสนุนจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลนาเลิน ได้มีการจัดสรรงบประมาณด้านการท่องเที่ยวบางส่วนแก่วนอุทยาน และช่วยในด้านการประชาสัมพันธ์ เช่น การเชิญชวนกลุ่มช่างภาพและผู้เขียนบทความด้านการท่องเที่ยวในสื่อออนไลน์มาท่องเที่ยว และจัดให้โทรทัศน์ท้องถิ่นมาถ่ายทำสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

3) การบริหารจัดการ (23.25 คะแนน) พิจารณาจากด้านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติและจัดการสิ่งแวดล้อม และด้านการจัดการการท่องเที่ยว พบว่า วนอุทยานได้กำหนดพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ชัดเจน มีการจัดพื้นที่ส่วนที่ทำการวนอุทยาน ส่วนบ้านพักนักท่องเที่ยว และจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ในช่วงเวลาตั้งแต่ 5.00 - 18.00 น. นอกจากนี้ทางวนอุทยานได้กำหนดมาตรการจัดการขยะของเสีย มีการคัดแยกขยะ และสรุปผลการคัดแยกขยะประจำทุกเดือน รวมถึงจัดทำแผนติดตามประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อยู่เสมอ แต่ยังไม่มีการศึกษาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชน ซึ่งปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวยังไม่ส่งผลกระทบหรือรบกวนความสงบสุขของชุมชน ในด้านการจัดการการท่องเที่ยว ได้จัดตั้งศูนย์บริการและมีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ซึ่งสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้เพื่อให้บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ รวมถึงมีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ปัจจุบันวนอุทยานมีบ้านพักนักท่องเที่ยว จำนวน 2 หลัง หลังละ 2 ห้อง แต่ไม่มีบริการร้านค้า/ร้านอาหาร ยกเว้นในช่วงทุ่ง

ดอกหญ้าบาน (ตุลาคม - มกราคม) ซึ่งเป็นช่วงที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมจำนวนมาก ชาวบ้านบางส่วนจึงนำอาหารของกินเล่น และเครื่องดื่มมาจำหน่าย ในส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่น้อย วนอุทยานจึงพยายามส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2559 ได้เริ่มจัดโครงการ “กลุ่มเยาวชนคนรักดีโกด์อาสา” เป็นการนำกลุ่มเยาวชนในชุมชนที่สนใจเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเป็นมัคคุเทศก์เยาวชน สามารถนำทางและให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่วนอุทยานแก่นกท่องเที่ยวได้

1.2 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พิจารณาจากผลการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว พบว่า เป็นเพศชาย ร้อยละ 65 และเพศหญิง ร้อยละ 35 โดยส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 20 - 39 ปี (ร้อยละ 46.3) เป็นนักเรียน/นักศึกษา (ร้อยละ 33.8) และเดินทางมาเป็นครั้งแรก (ร้อยละ 52.5) ในส่วนผู้ที่เดินทางมาท่องเที่ยวมากกว่า 1 ครั้ง ให้เหตุผลขึ้นชอบทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามมากที่สุด (ร้อยละ 89.5) สามารถสรุปความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 7 ด้าน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว และการได้รับความรู้และความบันเทิง ได้ดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุด เรื่อง การเผยแพร่ข้อมูลทางสื่อ มีความน่าสนใจ (ค่าเฉลี่ย 3.81) รองลงมา คือ การเผยแพร่ข้อมูลทางสื่อมีข้อมูลชัดเจนและเป็นปัจจุบัน (ค่าเฉลี่ย 3.34) ซึ่งอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก และพึงพอใจน้อยที่สุดในเรื่องการติดตั้งป้าย/สื่อบริเวณที่พบเห็นได้ง่าย (ค่าเฉลี่ย 2.98) มีระดับความพึงพอใจปานกลาง

ความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวในด้านการประชาสัมพันธ์ มีระดับความพึงพอใจปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.38) ถึงแม้วนอุทยานน้ำตกผาหลวงมีการจัดตั้งมานาน แต่ในด้านการท่องเที่ยวเริ่มเป็นที่รู้จักได้ไม่นานนัก ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลจากสื่อออนไลน์และหนังสือวารสาร แต่ไม่พบป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนตามเส้นทางสายการสัญจร และบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น ผาแต้ม สามพันโบก ทำให้นักท่องเที่ยวมุ่งสู่แหล่งท่องเที่ยวที่มีความนิยมมากกว่า

2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดในเรื่อง สภาพเส้นทางเดินทางดี มีความปลอดภัย (ค่าเฉลี่ย 3.18) รองลงมาคือ เส้นทางมาแหล่งท่องเที่ยวมีหลายเส้นทาง (ค่าเฉลี่ย 3.09) อยู่ในระดับความพึงพอใจปานกลาง และพึงพอใจน้อยที่สุด เรื่อง มีรถสาธารณะให้บริการไปยังแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 1.85) ซึ่งมีระดับความพึงพอใจน้อย

ความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวในด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีระดับความพึงพอใจน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.59) พบว่า สภาพเส้นทางคมนาคมส่วนใหญ่มีสภาพดี มีความปลอดภัย มีเพียงบางเส้นทางเป็นถนนดินลูกรังทำให้ต้องระมัดระวังในการขับขี่ และนักท่องเที่ยวบางส่วนมีความเห็นว่า วนอุทยานตั้งอยู่ไกลจากเขตอำเภอเมืองแต่การเดินทางมาอำเภอศรีเมืองใหม่สามารถเดินทางได้หลายเส้นทาง ซึ่งเส้นทางคมนาคมไปวนอุทยานมี 3 เส้นทาง คือ เส้นทางอุบลราชธานี - ตระการพืชผล เส้นทางอุบลราชธานี - พิบูลมังสาหาร และเส้นทางอุบลราชธานี - ตาลชุม เพื่อไปยังเส้นทางศรีเมืองใหม่ - บ้านนาเลน (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2558) จากความคิดเห็นนักท่องเที่ยว พบว่า ป้ายบอกทางไปวนอุทยานมีเพียง 1 ป้าย จากอำเภอศรีเมืองใหม่จึงต้องการให้เพิ่มป้ายบอกทางตามเส้นทางมากขึ้น และสามารถมองเห็นได้ชัดเจน

3) การให้บริการของเจ้าหน้าที่ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดในเรื่อง เจ้าหน้าที่มีอัธยาศัยดีและเต็มใจให้บริการ (ค่าเฉลี่ย 4.45) อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด และเจ้าหน้าที่ที่สามารถแนะนำข้อมูล/ข้อปฏิบัติในการท่องเที่ยวได้ดี (ค่าเฉลี่ย 3.9) ซึ่งอยู่ในระดับความพึงพอใจมาก

ความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ มีระดับความพึงพอใจมาก (ค่าเฉลี่ย 4.18) จากความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว พบว่า เจ้าหน้าที่มีอัธยาศัยดี พูดจาสุภาพ เป็นกันเอง และมีความเต็มใจให้บริการ สามารถอธิบายข้อปฏิบัติและความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติภายในวนอุทยานได้ดี แต่หากนักท่องเที่ยวเดินทางมาเป็นกลุ่มใหญ่หรือเดินทางมาจำนวนมากขึ้นเจ้าหน้าที่อาจให้บริการได้ไม่ทั่วถึง

4) สิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดในเรื่อง ที่พัก/จุดกางเต็นท์ที่มีความเหมาะสมและปลอดภัย (ค่าเฉลี่ย 4.34) อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด รองลงมาคือ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 4.05) และลานจอดรถ มีความปลอดภัยและเพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 3.44) อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก และพึงพอใจน้อยที่สุด เรื่อง การให้บริการร้านค้า/ร้านอาหาร (ค่าเฉลี่ย 2.49) มีระดับความพึงพอใจน้อย

ความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีระดับความพึงพอใจปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.35) พบว่า พื้นที่ลานจอดรถมีความปลอดภัย สามารถรองรับรถนักท่องเที่ยวได้เพียงพอ แต่นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า ควรตีเส้นแบ่งพื้นที่การจอดรถที่ชัดเจน เพื่อความสะดวกและความเป็นระเบียบในการจอดรถ สำหรับศูนย์บริการ มีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ ให้การต้อนรับและสามารถให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี มีโทรศัพท์ติดต่อกายนอกและยามาญ ในส่วนของที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยวนั้นมีบ้านพักและจุดกางเต็นท์ ซึ่งเป็นพื้นที่ลานกว้างบริเวณเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และส่วนของห้องน้ำ/ห้องสุขาส่วนกลางบริเวณที่ทำการวนอุทยาน แบ่งเป็นผู้ชาย 5 ห้อง และผู้หญิง 7 ห้อง ซึ่งอาจไม่เพียงพอในช่วงที่นักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก และควรปรับปรุงเรื่องการดูแลรักษาความสะอาด ในส่วนจุดทิ้งขยะ พบว่า นักท่องเที่ยวบางส่วนต้องการให้เพิ่มจุดทิ้งขยะ แต่บางส่วนเห็นว่าการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติต้องรับผิดชอบขยะของตนเองจึงไม่ต้องการจุดทิ้งขยะเพิ่ม เช่นเดียวกับจุดนั่งพัก โดยบางส่วนต้องการจุดนั่งพักเพิ่มแต่บางส่วนเห็นว่าสามารถนั่งพักบนพื้นดิน หรือโขดหินได้ สำหรับร้านค้า/ร้านอาหาร พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการให้มีบริการ แต่ปัจจุบันทางวนอุทยานยังไม่มีแผนดำเนินการในเรื่องนี้

5) ความปลอดภัย พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดในเรื่อง การดูแลความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ (ค่าเฉลี่ย 4.28) อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด รองลงมาคือ มีป้ายเตือนบริเวณจุดอันตรายที่ชัดเจน (ค่าเฉลี่ย 3.71) อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก และพึงพอใจน้อยที่สุด คือ แสงไฟสว่างเพียงพอในช่วงเวลากลางคืน (ค่าเฉลี่ย 2.55) ซึ่งอยู่ในระดับความพึงพอใจน้อย

ความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวในด้านความปลอดภัย มีระดับความพึงพอใจมาก (ค่าเฉลี่ย 3.45) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พึงพอใจมากที่สุดต่อการดูแลความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยวตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติจะมีเจ้าหน้าที่คอยนำทางและดูแลความปลอดภัย และสำหรับนักท่องเที่ยวค้างแรม ในบริเวณลานกางเต็นท์จะมีเจ้าหน้าที่ลาดเวรกันดูแลตลอด 24 ชั่วโมง แต่ขาดไฟฟ้าและห้องน้ำในบริเวณนี้ หากมีแสงไฟส่องสว่างจะทำให้รู้สึกปลอดภัยมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวต้องการให้มีที่กั้นตลอดแนวบริเวณหน้าผาจุดชมวิว และควรจัดให้มีราวจับบริเวณเส้นทางชมน้ำตกที่มีความลาดชัน

6) การสื่อความหมายภายในแหล่งท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดในเรื่อง เจ้าหน้าที่มีความรู้ อธิบายข้อมูลได้ชัดเจน เข้าใจง่าย (ค่าเฉลี่ย 4.49) อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ลำดับต่อมาคือ ป้ายอธิบายกฎ/ข้อปฏิบัติ มีความชัดเจน เข้าใจง่าย (ค่าเฉลี่ย 3.53) และพึงพอใจน้อยที่สุดคือ ป้ายแสดงข้อมูลพืชพรรณ ธรรมชาติ มีความน่าสนใจและให้ความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.04) อยู่ในระดับความพึงพอใจปานกลาง

ความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวในด้านการสื่อความหมายภายในแหล่งท่องเที่ยว มีระดับความพึงพอใจมาก (ค่าเฉลี่ย 3.56) พบว่า เจ้าหน้าที่สามารถอธิบายข้อมูล และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในส่วนป้ายอธิบายกฎ/ข้อปฏิบัติ พบว่า บางป้ายมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่บางป้ายมีเพียงภาษาไทย และสำหรับป้ายแผนที่เส้นทางศึกษาธรรมชาติ พบบริเวณจุดเริ่มต้นเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งนักท่องเที่ยวต้องการให้ทางวนอุทยานเพิ่มป้ายตามจุดเส้นทางศึกษาธรรมชาติเป็นระยะๆ ส่วนของป้ายแสดงข้อมูลพืชพรรณ พบว่า มีเพียงข้อมูลชื่อภาษาไทยและชื่อภาษาอังกฤษ นักท่องเที่ยวจึงเสนอแนะว่าควรเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับสรรพคุณ หรือ คุณประโยชน์ทางยา และข้อมูลอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ ให้ความรู้มากยิ่งขึ้น

7) การได้รับความรู้และความบันเทิง พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดในเรื่อง การท่องเที่ยวได้สร้างความประทับใจ (ค่าเฉลี่ย 4.45) รองลงมา คือ การได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 4.34) ลำดับต่อมา คือ การท่องเที่ยวได้สร้างประสบการณ์ใหม่ (ค่าเฉลี่ย 4.2) ซึ่งอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด และลำดับสุดท้าย คือ การท่องเที่ยวได้สร้างความสนุกสนาน (ค่าเฉลี่ย 4.09) อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก

ความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวในด้านการได้รับความรู้และความบันเทิง มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.27) พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความประทับใจและได้รับประสบการณ์ใหม่จากการมาท่องเที่ยว เนื่องจากวนอุทยานมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายสวยงามให้นักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวและได้ศึกษาเรียนรู้ รวมถึงการขึ้นมาดูพระอาทิตย์ขึ้นหรือพระอาทิตย์ตกบริเวณจุดชมวิวได้สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวมากเช่นกัน

2. ความพร้อมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความพร้อมของชุมชน หมายถึง ชาวบ้านชุมชนบ้านนาเลนมีทัศนคติที่ดี และเข้าใจหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พร้อมให้บริการนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ และพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง

จากการศึกษาข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มกับตัวแทนชุมชน และข้อมูลจากแบบสอบถามทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างประชาชนในชุมชน พบว่า เป็นเพศหญิง ร้อยละ 58.3 และเพศชาย ร้อยละ 41.7 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40 - 60 ปี (ร้อยละ 39.5) และประกอบอาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 48.1) ผลการวิจัยมีดังนี้

2.1 การจัดการการท่องเที่ยว พบว่า ทัศนคติของชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าวนอุทยานมีทรัพยากรที่สวยงาม สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวและทำให้นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้นได้ (ร้อยละ 55.3) ซึ่งจากการสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน มีความคิดเห็นว่า

“วนอุทยานน้ำตกผาหลวงนั้นมีน้ำตกผาหลวง และมีผาหลวงที่สวยงามคล้ายกับผาแต้ม พืชดอกหญ้าก็มีหลายชนิดอยู่ด้วยกัน ทำให้ช่วงหน้าฝนมีดอกไม้บานสลบกัน สีสันสวยงาม และขึ้นแทรกตามบริเวณผาหิน นอกจากนี้ยังมีเห็ด มีผักป่า ให้เก็บไปด้วยและได้ท่องเที่ยวไปด้วย”

(อาสาสมัครชุมชนหมู่บ้าน, หญิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559)

“มาเที่ยวที่วนอุทยานนี้เหมือนได้ไปหลายๆที่มีธรรมชาติหลากหลาย แต่ช่วงหน้าแล้ง น้ำตกก็แห้ง ดอกไม้ก็แห้ง นักท่องเที่ยวก็ไม่ค่อยมาก มีมาเดินชมวิวทิวทัศน์ และมาดูพระอาทิตย์ขึ้นพระอาทิตย์ตกกันบ้าง อยากให้มีฝาย มีที่เก็บน้ำ น้ำจะได้มีตลอด นักท่องเที่ยวก็ได้มาเที่ยวได้ทุกฤดู หน้าร้อนเขาก็อยากเล่นน้ำกัน

(ชาวบ้านในชุมชน, ชาย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559)

ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งว่านักท่องเที่ยวต้องเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรและร่วมดูแลรักษาความสะอาดในพื้นที่ (ร้อยละ 53.8) และเห็นด้วยว่าการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของวนอุทยานร่วมกับชุมชน (ร้อยละ 67.3) รวมถึงควรมีบทลงโทษหรือค่าปรับนักท่องเที่ยวที่ทำผิดกฎ (ร้อยละ 50.8) แต่ไม่เห็นด้วยกับการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการท่องเที่ยว (ร้อยละ 47.4) และการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน (ร้อยละ 52.6) จากการสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“นักท่องเที่ยวมาเยอะยิ่งดี อยากให้มาเยอะๆ พื้นที่เรารองรับได้อยู่แล้ว ส่วนเรื่องกฎให้เป็นหน้าที่ของทางวนอุทยานแล้วกัน แต่เราก็ช่วยกันสอดส่องดูแล”

(ชาวบ้านในชุมชน, ชาย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559)

“ค่าเข้าไม่อยากจะเก็บเขาหรอก อาจทำเป็นตู้รับบริจาคดี เป็นค่าช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวดีกว่า ให้ทางวนอุทยานเป็นผู้เก็บ ชาวบ้านยังไม่ได้คาดหวังขนาดนั้น จริงๆ ก็อยากได้แต่ตอนนี้บ้านเรายังไม่ได้พัฒนาขนาดนั้น ที่จะมีนักท่องเที่ยวเยอะๆ ให้เงินเยอะๆ”

(อาสาสมัครชุมชนหมู่บ้าน, หญิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559)

2.2 ความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ทศนคติของชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยว (ร้อยละ 63.5) รวมถึงเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าชุมชนถือเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งทางที่ดีและไม่ดี จึงพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ (ร้อยละ 60.9) และเห็นด้วยว่าชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวทุกขั้นตอน (ร้อยละ 47) และจากการสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน พวกเขาได้แสดงความคิดเห็นว่า

“การช่วยกันพัฒนาเป็นเรื่องของชาวบ้าน ของทุกคน ทั้งตำบลเลย ต้องช่วยกันรับผิดชอบหมดทุกคน เพราะต้องอยู่ร่วมกัน ทางวนอุทยานก็ต้องร่วมกับชาวบ้าน ไม่เช่นนั้นก็คงอยู่ไม่ไหว เวลาประชุมประจำเดือน หัวหน้าก็มีมาแจ้งข่าว มาพูดคุย มาตักเตือน มาขอให้ช่วยเหลืออยู่ แต่การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังก็ต้องรอนำเขาพาทำ”

(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ชาย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559)

ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าเอกลักษณ์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน สามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ (ร้อยละ 53) และจากการสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน มีความเห็นว่า

“บ้านเราก็มีหน่อไม้ดอง มีคนเย็บผ้าทอผ้าแบบดั้งเดิมอยู่ ที่จะเป็นสินค้าขายนักท่องเที่ยวอยู่ แต่ก็ยังไม่มีหน่วยงานพาทำ ให้เป็นสินค้าสวยๆ ก็อยากให้มีคนเข้ามาสนับสนุน มีคนมีฝีมือ แต่ขาดในด้านทุน ผู้สนับสนุนกองทุน กลุ่มแม่บ้าน พื้นที่เราก็ไกล ทำแล้วก็ไม่รู้ต้องไปส่งขายที่ไหน”

(อาสาสมัครชุมชนหมู่บ้าน, หญิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559)

ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าประชาชนในชุมชนพร้อมแบ่งปันประสบการณ์ความรู้ที่มีแก่นักท่องเที่ยว (ร้อยละ 56) จากการสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน มีความเห็นว่า

“ทุกคนก็ยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่เที่ยวเราก็ตอบได้ เราอยากให้เราตอบ ประทับใจ ถ้าถามทางถามข้อมูลอะไร ตอบได้ก็ตอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว เคยมีฝรั่งมา เด็กๆที่พอพูดได้ก็จะพาเขาไปชมหมู่บ้านนี้ ไม่รู้เข้าใจกันไหม แต่ฝรั่งเขาก็ให้เงินเป็นรางวัลนะ ส่วนพวกผู้ใหญ่ก็ไม่กล้าคุย แต่ถ้าพาเที่ยวให้เป็นมัคคุเทศก์ ชุมชนเราก็มีพวกเด็กๆ มีคนมีความรู้ ก็รอเขาพาทำ”

(ฝ่ายรักษาความสงบหมู่บ้าน, ชาย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559)

2.3 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

1) ผลกระทบเชิงเชิงบวก พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีทัศนคติเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวจะทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น (ร้อยละ 62) และเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวช่วยให้อาชีพเสริมแก่ชาวบ้านในชุมชนได้ (ร้อยละ 59) และชาวบ้านส่วนใหญ่ยังเห็นด้วยว่า ชุมชนจะได้เรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี และความรู้ใหม่ๆ จากนักท่องเที่ยว (ร้อยละ 53) รวมถึงจะทำให้เกิดความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มากยิ่งขึ้น (ร้อยละ 56) และจากการสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน มีความเห็นว่า

“ถ้าเกิดพัฒนาการท่องเที่ยว และทำให้นักท่องเที่ยวมาเยอะ เป็นที่รู้จักมากขึ้น เหมือน น้ำตกสร้อยสวรรค์ ผาแต้ม นักท่องเที่ยวมาเยอะ ชาวบ้านก็จะได้ขายข้าวของ ขายผ้าขายแพรว จะยิ่งทำให้เกิดรายได้ ถ้านักท่องเที่ยวมาเยอะ แม่ก็จะมาเปิดร้านขายน้ำขายอาหารตามสั่ง ก็คงได้เจอได้พูดคุยกับนักท่องเที่ยวแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน”

(อาสาสมัครชุมชนหมู่บ้าน, หญิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559)

2) ผลกระทบเชิงลบ พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่า หากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้นจะทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัด (ร้อยละ 65.4) และการส่งเสริมการท่องเที่ยวอาจสร้างความขัดแย้งในชุมชน (ร้อยละ 54.5) รวมถึงอาจทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ร้อยละ 53.4) แต่พวกเขาไม่แน่ใจว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพมาสู่ด้านการท่องเที่ยว (ร้อยละ 58.6) รวมถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 51.1) จากการสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน มีความเห็นว่า

“นักท่องเที่ยวมาเยอะไม่อึดอัดหรอก ตื่นเต้นมากกว่า มีรถ มีนักท่องเที่ยวเข้ามา รู้สึกครึกครื้นจะได้หาของมาขาย คนมาเยอะก็นำรายได้มา ไม่กระทบชาวบ้านหรอก เข้าไปเก็บของป่าได้ วนอุทยานเขาไม่ได้ห้ามส่วนใหญ่เข้าไปเก็บไปขายไม้แดง เก็บผักหวาน เก็บเห็ด เก็บของป่ามากินมาขายบ้าง มันเป็นเรื่องชีวิต แต่เขาก็บอกมาพูดคุยก่อนช่วยกันดูแลด้วย”

(อาสาสมัครชุมชนหมู่บ้าน, หญิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559)

“ในส่วนของธรรมชาติ น่าจะเกิดผลกระทบจากบางคน บางกลุ่ม ถ้านักท่องเที่ยวเยอะก็คงส่งผล โดยเฉพาะพวกเด็กๆ จะทิ้งเศษขยะ ก็คงต้องแนะนำนักท่องเที่ยวว่าควรทำอย่างไร ทำแล้วมันจะสกปรก ก็ไม่ควรทำ เรื่องพฤติกรรมต่างๆ ของนักท่องเที่ยว การแต่งกายที่ไม่ดี ไม่เหมาะสม ไม่ส่งผลกระทบต่อพวกเขา พวกเด็กสามารถเตือนได้ ก็บอกลูกหลานว่าอย่าไปทำตามเขา”

(ชาวบ้านในชุมชน, ชาย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2559)

3. เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลการวิจัยการพัฒนาพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความพร้อมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่วนอุทยาน สามารถเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ดังนี้

3.1 ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและบริการ

1) ควรจัดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวบริเวณถนนสายสำคัญ เพื่อให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและเกิดความสนใจมาท่องเที่ยวมากขึ้น รวมถึงควรเพิ่มป้ายบอกเส้นทางให้สามารถมองเห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้วนอุทยานควรมีการจัดการในด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานให้พร้อมสำหรับรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ

2) จัดให้มีการอบรม ให้ความรู้ แก่เจ้าหน้าที่ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการให้บริการทางการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ และควรมีเจ้าหน้าที่นำทางที่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดี เพื่ออธิบายข้อมูลและให้ความรู้รวมทั้งตอบข้อซักถามแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติได้

3) ควรจัดกิจกรรมและรูปแบบการนำเสนอกิจกรรมความรู้แก่นักท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจ นักท่องเที่ยวได้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสร้างความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น เช่น การทำน้ำสมุนไพร การประกอบอาหารจากพืชสมุนไพรที่มีในพื้นที่

3.2 ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

1) ควรมีการพัฒนาด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวให้สะดวกยิ่งขึ้น โดยการจัดให้มีบริการรถสาธารณะจากตัวอำเภอศรีเมืองใหม่ เพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาจากต่างพื้นที่ หรือไม่มียานพาหนะส่วนตัว และควรจัดให้มีป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจน สามารถมองเห็นได้ง่าย เพื่อความสะดวกในการเดินทางแก่นักท่องเที่ยวที่ไม่คุ้นชินเส้นทาง หรือเดินทางมาครั้งแรก

2) ควรมีการพัฒนาพื้นที่ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น การจัดให้มีร้านค้าร้านอาหาร จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว และพื้นที่ลานจอดรถควรมีเส้นกำหนดช่องจอดที่ชัดเจนเหมาะสม เพื่อสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และเป็นระเบียบภายในพื้นที่

3) ควรจัดให้มีแสงไฟ และห้องน้ำ/ห้องสุขา บริเวณพื้นที่ลานกางเต็นท์เพื่อความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

4) ควรมีการจัดทำป้ายข้อห้าม/ข้อปฏิบัติ ให้ชัดเจน เพื่อให้นักท่องเที่ยวไม่กระทำการที่อาจเกิดอันตรายและเกิดผลเสียต่อธรรมชาติ รวมถึงควรเพิ่มข้อมูลความรู้ในป้ายข้อพิพาทกรณีที่มีในพื้นที่ เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวมากขึ้น

5) ควรจัดหาแหล่งทุนหรืองบประมาณเพิ่มเติม เพื่อนำมาใช้พัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวของพื้นที่ เช่น จัดทำแผนพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรในพื้นที่ เสนอหน่วยงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน

6) ควรมีการพัฒนาทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมและรองรับการท่องเที่ยวในปัจจุบันและอนาคต เช่น สร้างฝายกักเก็บน้ำไว้สำรองใช้

3.3 ด้านประชาชนในชุมชน

1) ควรจัดกิจกรรมให้ความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่ประชาชนในชุมชน เพื่อให้เข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่อาจไม่ใช่เพียงเพื่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้นและประโยชน์ในด้านตัวเงิน รวมถึงควรมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านรักและใส่ใจทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

2) ควรมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในพื้นที่ และประโยชน์ต่างๆ ของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมถึงสิ่งมีชีวิต และผลกระทบจากการทำลายสิ่งแวดล้อมนี้แก่ชาวบ้าน สำหรับเยาวชนในท้องถิ่นอาจจัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ภายในโรงเรียน เพื่อสร้างความตระหนัก ความเข้าใจให้กับประชาชนในชุมชน และนำไปสู่การปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนไม่มากนัก

3) ควรมีการส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์สินค้าประจำท้องถิ่น อาจมีการขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนและให้ความรู้แก่ชาวบ้านในการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพมาตรฐาน และทำบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงามเพื่อเป็นของฝากของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน

3.4 ด้านการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม

1) ควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่างวนอุทยาน องค์กรท้องถิ่น และประชาชนในชุมชนอยู่เสมอ เพื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างความคุ้นเคยซึ่งกันและกันมากขึ้น

2) ควรจัดให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มมัคคุเทศก์ การเชิญชวนชาวบ้านที่มีความสนใจ ร่วมวางแผนแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ในช่วงก่อนถึงฤดูกาลท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. การพัฒนาพื้นที่ในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง

จากผลการวิจัยการพัฒนาพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง สามารถสรุปได้ว่า วนอุทยานน้ำตกผาหลวงสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญได้ เนื่องจากมีระบบนิเวศและทรัพยากรที่หลากหลายสวยงามตามธรรมชาติ เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับทรัพยากรและสภาพพื้นที่ การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานรองรับนักท่องเที่ยว และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมปลูกป่า การจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติ รวมทั้งการวางแผนติดตามประเมินการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวมีน้อย เนื่องจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ มุ่งเน้นพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและด้าน

ประชาสัมพันธ์มากกว่าส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจุบันวนอุทยานมีความพยายามส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้น โดยจัดอบรมให้ความรู้เรื่องมรดกเทศกให้แก่เยาวชนในชุมชน สำหรับความต้องการของพื้นที่ คือ ฝายกักเก็บน้ำเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำและคาดหวังว่าจะช่วยกระตุ้นการท่องเที่ยวในช่วงฤดูร้อนให้ดีขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากในช่วงฤดูฝนและฤดูหนาว ส่วนช่วงฤดูร้อนพื้นที่ที่มีความแล้ง น้ำในน้ำตกแห้ง นักท่องเที่ยวมีจำนวนลดลง ในส่วนความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว มีความพึงพอใจมากที่สุด คือ การได้รับความรู้/ความบันเทิง เนื่องจากพวกเขาได้ท่องเที่ยวพร้อมกับการศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ รองลงมา คือ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากเจ้าหน้าที่มีอัธยาศัยดี สุภาพ สามารถอธิบายข้อมูลความรู้ได้ดี และลำดับสุดท้าย คือ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เนื่องด้วยการเดินทางมีระยะทางไกล ป้ายบอกเส้นทางมีน้อย และถูกบดบังด้วยป่าอื่นๆ ทำให้ไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ โฉมศิริ ทิมสุทิน (2547) เรื่อง ความพร้อมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แต่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีน้อยที่สุด เหตุผลที่สำคัญคือ เรื่องผลประโยชน์ที่ได้รับ จึงทำให้ขาดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจระหว่างชุมชนกับการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของวนอุทยานปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ของ บุษกร ดั่งทอง และวิโรจน์ เกษภูาลักษณ์ (2558) พบว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้สร้างจิตสำนึก ความประทับใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมปลูกป่า ล่องเรือชมธรรมชาติ และวิถีชีวิตชุมชนชาวประมง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและการบริหารจัดการเรื่องขยะ ในส่วนของนักท่องเที่ยวมีความประทับใจในความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ความปลอดภัย ความเป็นส่วนตัว ความสะอาด รวมทั้งประชาชนและเจ้าหน้าที่มีอัธยาศัยที่ดี

2. ความพร้อมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลการวิจัยความพร้อมของชุมชนบ้านนาเลินในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง สามารถสรุปได้ว่า ปัจจุบันการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ยังมีน้อย ทั้งนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงนักท่องเที่ยว เนื่องจากพวกเขาเชื่อว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น สร้างความเจริญและรายได้แก่ชุมชนมากยิ่งขึ้น ด้านผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชน พวกเขาคิดว่าสามารถรับมือได้ แต่ไม่มั่นใจในประเด็นการรับมือและแก้ไขผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติ โดยพร้อมและเต็มใจให้ความร่วมมือทุกขั้นตอนด้วยความเต็มใจ หากมีหน่วยงานหรือผู้นำในการริเริ่มส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เห็นได้ว่าชาวบ้านมีความตั้งใจจริงต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่อาจคำนึงถึงประโยชน์ด้านรายได้และนักท่องเที่ยวเป็นหลัก จึงควรสร้างความเข้าใจถึงหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) เรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา ที่พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกไคร ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าผลประโยชน์ด้านรายได้ มุ่งที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทูนาทางวัฒนธรรม รวมทั้งผู้นำชุมชนได้เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้

มีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง มุมมองท้องถิ่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตสงวนธรรมชาติทาภูเขา ประเทศไต้หวัน ของ Po-Hsin Lai and Sanjay K. Nepal (2006) พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกและมีความตั้งใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่มีจำนวนหนึ่งกังวลต่อผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงสิทธิการทำสิทธิในพื้นที่ ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญต่อมุมมองท้องถิ่นและการอนุรักษ์ร่วมกัน มีการวางแผนดำเนินการอย่างรอบคอบ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า พื้นที่วนอุทยานน้ำตกผาหลวงมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และมีแผนการพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อรองรับด้านการท่องเที่ยว แต่ยังคงขาดการสนับสนุนในด้านงบประมาณ และการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการดำเนินงานร่วมกันอย่างจริงจังยังมีน้อย รวมถึงกิจกรรมและการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีน้อย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ควรมีการดำเนินงานร่วมกันมากขึ้นเพื่อกำหนดให้แนวทางการพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมถึงควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และปลูกฝังด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้มากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรดำเนินการวิจัยเพิ่มเติมในเรื่องความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวของทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงบุคลากรในพื้นที่ และการศึกษาสภาพชุมชน ความคิด และวิถีชีวิตของประชาชนอย่างละเอียดมากยิ่งขึ้น เพื่อหาแนวทางการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมการท่องเที่ยว (2558). **คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ**. เข้าถึงเมื่อ 29 ธันวาคม 2560. เข้าถึงได้จาก <http://www.tourism.go.th/view/1/รายละเอียดข่าว/คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว/942/TH-TH>
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (2558). “ข้อมูลเบื้องต้นวนอุทยานน้ำตกผาหลวง โดย นายสมัย อุณาศรี หัวหน้าวนอุทยานน้ำตกผาหลวง.” เอกสารข้อมูลเบื้องต้นของวนอุทยานน้ำตกผาหลวง สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (อุบลราชธานี) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช.
- โณมนศิริ ทิมสุทิน. (2547). “ความพร้อมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาหมู่บ้านป่าสักงามตำบลลงเหว อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.” ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีระวุฒิ เอกะกุล. (2543). **ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. อุบลราชธานี: วิทยาการพิมพ์.
- บุษกร ดั่งทอง และวิโรจน์ เกษภูลักษ์. (2558). “ความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจระหว่างชุมชนกับการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของวนอุทยานปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.” **Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ** 8, 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม): 2123 - 2139.
- ปิ่น บุตรี. (2557). ฟุ้งดอกไม้ป่า น้ำตกผาหลวง อุบลามุมใหม่ งามโดนใจ มันใหญ่มาก. เข้าถึงเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/travel/detail/9570000142196>
- พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์. (2557). “การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา.” **Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ** 7, 3 (กันยายน - ธันวาคม): 650 - 665.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2536). **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

ภาษาต่างประเทศ

- Nawhath Thanvisitthpon. (2015). “A Social Impact Assessment of the Tourism Development Policy on a Heritage City, Ayutthaya Historical Park, Thailand.” **International Journal of Asian Tourism Management** 6, 2 (September): 104.
- Po-Hsin Lai and Sanjay K. Nepal. (2006). “Local perspectives of ecotourism development in Tawushan Nature Reserve, Taiwan.” **Tourism Management** 27, 6 (December): 1117 - 1129.